

Rapport

efter kvalitetsgranskning av skolornas arbete
med demokrati och värdegrund vid Töcksfors
skola i Årjäng kommun

Innehåll

Inledning

Bakgrundsuppgifter om Töcksfors skola

Resultat

Syfte och frågeställningar

Metod och material

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av skolornas arbete med demokrati och värdegrund i grundskolans senare år, företrädesvis i årskurs 8, under våren 2012. Granskningen vid Töcksfors skola i Årjäng kommun ingår i detta projekt.

Töcksfors skola besöktes den 27-29 mars samt den 2-3 april 2012. Ansvariga inspektörer har undervisningsråden Anna Wide och Karin Widlund varit. I denna rapport redovisar inspektörerna sina iakttagelser, analyser och bedömningar. Förutom en redogörelse av kvalitetsgranskningens resultat ges även en kort beskrivning av granskningens syfte, frågeställningar och genomförande.

Kvalitetsgranskningen av skolornas arbete med demokrati och värdegrund genomförs i sammanlagt 17 grundskolor. När kvalitetsgranskningen är avslutad i sin helhet redovisas de samlade resultaten i en övergripande kvalitetsgranskningsrapport. För de skolor som ingått i granskningen ger rapporten en referensram och en möjlighet till jämförelse med förhållanden på andra skolor. Det enskilda beslutet kan därmed sättas in i ett större sammanhang.

Bakgrundsuppgifter om Töcksfors skola

Töcksfors skola är belägen i utkanten av samhället Töcksfors i Årjängs kommun, ett par kilometer från gränsen mot Norge.

Utbildningen i skolan omfattar förskoleklass och grundskolans årskurser 1-9 samt grundsärskolans årskurserna 6-9. I Töcksfors skola organiseras undervisningen i grundskolan i åldershomogena klasser. Skolans lärare är organiserade i fem arbetslag som arbetar med elever i förskoleklass och fritidshem, årskurserna 1-3, årskurserna 4-6, årskurserna 7-9 samt särskolan. Antal elever vid Skolinspektionens besök är 293.

Vid skolan finns två rektorer. En har ansvar för förskoleklass samt årskurserna 1-6. Den andra har ansvar för årskurserna 7-9. Dessutom finns fyra så kallade lärledare som representerar skolans olika arbetslag. Rektorer och lärledare träffas en gång i veckan. Lärledarnas uppgift är att vara delaktiga i att driva skol-utvecklingen i arbetslagen. Denna kvalitetsgranskning baseras främst på intervjuer och iakttagelser från årskurs 9.

Regelbunden tillsyn genomfördes vid Töcksfors skola av Skolinspektionen i maj 2011.

Resultat.

Skolorna ska enligt skollagen och läroplanen bidra till att eleverna utvecklar sådan *medborgerlig kompetens* som behövs för att leva, verka och utöva ett aktivt medborgarskap i ett demokratiskt samhälle.¹ Detta arbete kräver av skolorna att de hos eleverna

- 1) förankrar grundläggande demokratiska *värderingar* som det svenska samhället enligt lagstiftningen vilar på, däribland tolerans, jämlikhet, solidaritet samt respekt för mänskliga rättigheter och för vår gemensamma miljö
- 2) utvecklar *kunskaper* om politik och samhälle, dvs. teoretisk kunskap om hur demokratin fungerar, samt andra kunskaper som behövs för att aktivt kunna delta i samhällslivet
- 3) främjar vissa *förmågor* i form av praktiska färdigheter som alla behöver för att leva och verka i ett demokratiskt samhälle, såsom läskunnighet, informationssökningskompetens, självständigt och källkritiskt tänkande samt kommunikationsförmåga, men också praktisk erfarenhet av ansvarstagande, delaktighet och inflytande.

Kvalitetsgranskningen har med utgångspunkt i detta gjort en bedömning av om undervisningen och kommunikationsklimatet på Töcksfors skola ger eleverna förutsättningar att tillägna sig sådan medborgerlig kompetens, i form av grundläggande värden, kunskaper och förmågor, som de enligt styrdokumenten behöver. Granskningen spänner över två områden. Inom dessa redovisas de utvecklingsområden som bedöms föreligga. *Det första området* berör skolans kommunikationsklimat på en övergripande skolnivå inklusive rektors ansvar

¹ Skollagen (2010:800) 1 kap. 4, 5 och 10 §§ samt 10 kap. 2 §; Lgr11, *Läroplan för grundskolan, fritidshemmet och förskoleklassen* (2011), 1. Skolans värdegrund och uppdrag, 2.1. Normer och värden, 2.2. Kunskaper, 2.3. Elevernas ansvar och inflytande, 2.8. Rektors ansvar samt 3. Kursplaner avseende de ämnen i vilka lektioner har besökts. Se även *Litteraturöversikt inför kvalitetsgranskning med inriktning mot skolans arbete med demokratiuppdraget och värdegrunden*, Ekman (2011) på www.skolinspektionen.se/demokrati.

för att det finns en helhetssyn och gemensam arbetsstrategi då det gäller skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag. *Det andra området* avser kommunikationsklimatet på klassrumsnivå och lärarnas ansvar för demokrati- och värdegrundsuppdraget i den undervisning som bedrivs i enskilda ämnen. Inom varje granskningsområde kan det förekomma flera olika utvecklingsområden.

Förhållningssätt och kommunikationsklimat på skolnivå

Det kvalitetsaspekter som beskrivs och diskuteras under denna rubrik uppehåller sig kring huruvida rektor och lärare tar ansvar för att det råder ett tillåtande diskussionsklimat på skolan och om rektor säkerställer att samsyn och en gemensam strategi genomsyrar skolans demokrati- och värdegrundsarbete.

Skolans kommunikationsklimat

Töcksfors skola beskrivs av elever, personal och rektor som en skola med öppet och tillåtande klimat. Skolan tar emot elever från flera små landsbygdskolor från och med årskurs 7. Samhället, Töcksfors, som skolan ligger i är ett litet gränssamhälle. Läget nära norska gränsen innebär att det funnits och finns dagliga kontakter med det norska samhället. Många invånare arbetspendlar till Norge men är bosatta i Töcksfors. Såväl lärare som elever lyfter fram betydelsen av att det kom många flyktingar från Norge undan nazismen under andra världskriget till Töcksfors. Rektor och lärare menar att de medvetet arbetar med den traditionen av öppenhet och solidaritet för att försöka förankra dessa värden hos eleverna. Bland annat går eleverna en så kallad flyktingmarsch några gånger under sin skoltid för att pröva att gå den väg många flyktingar kom. I samband med detta samtalar personal och äldre invånare i samhället med elever bland annat om hur det var och varför det var viktigt att ta emot flyktingar. I själva samhället och i skolan finns mycket få inslag av olika kulturer. Skolan försöker medvetet kompensera för det genom att bland annat åka på studiebesök - till exempel till Oslo, Karlstad, Göteborg samt till riksdagen i Stockholm, bjuda in föreläsare och använda sig av modern teknik såsom t ex smartboard för att skapa en beredskap och förståelse hos eleverna för hur samhället i övrigt ser ut och vilka förväntningar som kommer ställas på dem då de ger sig av från Töcksfors.

Vid Skolinspektionens besök framkommer dock att det finns en motsättning mellan skolor och invånare i Töcksfors och i kommunens huvudort Årjäng.

Personal och rektorn för årskurs 9 uppger att denna motsättning funnits länge och är svår att bearbeta då den också lever bland den vuxna befolkningen i respektive ort. Elever ger vid samtal uttryck för en stark känsla av främlingskap gentemot elever och boende i Årjäng. Det förekommer också att elever under lektionstid uttalar sig om att elever vid skolan i Årjäng är konstiga eller har dålig smak utan att lärare reagerar. Det tycks alltså vid Töcksfors skola som om toleransen är större för företeelser långt utanför den egna kommunen än för företeelser i kommunens centralort. Detta har blivit en del av kulturen vid skolan som inte uppmärksammas och bearbetas av de vuxna vid skolan.

Vid samtal med personal, rektor och elever uppger samtliga att det i allmänhet råder en tolerant stämning vid skolan och att det inte skulle resultera i utsatthet om man "sticker ut". I den enkät som eleverna ombeds besvara i samband med Skolinspektionens besök uppger samtliga elever att man inte blir dåligt behandlad om man uppfattas som annorlunda.² Detta bekräftas vid samtal med eleverna "alla har olika personligheter" och det tycks vara en självklar sanning för eleverna. De uppger att de nog skulle vara lite ovana först om det kom någon som tydligt avvek från vad de är vana vid men att de skulle vänja sig snabbt och att det inte skulle förekomma någon form av trakasserier gentemot den eleven. Lärarna bekräftar denna bild av elevernas reaktion på det som går utanför vad som idag är normalitet vid skolan. "Eleverna är inte vana och kan behöva hjälp att förstå men har i grunden en positiv inställning till olika mänskliga uttryck". I Töcksfors skola finns exempelvis ett antal barn som är mottagna i särskolan och detta föranleder ibland samtal om människors olikheter och olika uttryckssätt men det har aldrig lett till något problem mellan eleverna. Enligt rektor, personal och elever pågår ständigt samtal om människors olikheter.

Vid samtal med personal och elever framkommer också att eleverna vänder sig till vuxna då de hamnar i diskussioner sinsemellan om livsfrågor. Till exempel berättar elever att de hamnat i en diskussion om huruvida det är naturligt eller ej med homosexualitet. De vände sig då till närmaste vuxen och drog in den läraren i diskussionen. Eleverna uppger att de kan tala med de allra flesta vuxna vid skolan även om det "finns några man hellre pratar med".

² I elevenkäten uppger elever att påståendet "I min skola blir man dåligt behandlad om man uppfattas som annorlunda" stämmer ganska dåligt (4 av 11 elever) eller stämmer mycket dåligt (7 av 11 elever).

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att det inte framkommer annat än att det råder en öppen och tillåtande stämning på Töcksfors skola. Eleverna vänder sig med förtroende till de flesta vuxna vid skolan och de vuxna bejakar elevernas vilja att föra samtal om värdegrundsfrågor med dem. Detta utgör en god grund för att ytterligare utveckla skolans demokrati och värdegrundsarbete. Skolan tycks på ett medvetet sätt försöka arbeta med att kompensera eleverna för att de i sin omedelbara närhet inte har tillgång till en kulturell mångfald. Dock behöver skolan reflektera över och utveckla sitt arbete med elevernas negativa inställning till elever och invånare i Årjängs samhälle. Det arbete som skolan bedriver för att motverka fördomar och fientlighet gentemot andra människor behöver också innefatta människor i den egna kommunen.

Skolans samsyn och arbetsstrategi

Av skolans dokumentation och vid intervjuer av personal och rektor framkommer det att skolan har flera strategier för att arbeta med demokrati och värdegrundsarbetet. Skolan har bland annat infört skolans val 40 minuter. Tanken med skolans val är att klasserna under läsåret 2011/12 ska arbeta med värdegrundsfrågor och systematiskt arbete mot kränkningar och diskriminering. I skolans dokument framgår tydligt att värdegrundsarbetet ska genomföra all verksamhet och inte enbart beröras på skolans val. Skolan har vidare utsett trygghetspersoner som har ett särskilt ansvar för att det pågår ett systematiskt arbete mot kränkningar och diskriminering. Visionen i skolans verksamhetsplan är "Vi ska sträva efter en verksamhet som alla kan vara stolta över och minnas med glädje". Tre av målen för läsåret har tydlig anknytning till Skolinspektionens granskningsområde. Enligt rektorn arbetar skolan för att eleverna ska ha en trygg grund att stå på när de börjar i årskurs 7 bland annat genom att besöka eleverna på deras landsbygdsskolor och låta eleverna besöka Töcksfors skola. När de väl börjar på skolan arbetar lärarna de första veckorna med att stärka elevernas gemenskap och trygghet.

Trots dessa goda gemensamma ansatser från skolan uppger personalen att det saknas tid för att arbeta systematiskt med värdegrunds- och demokratifrågor. De personer som är utsedda till trygghetspersoner säger att de saknar tid för att planera och genomföra detta arbete. Frågor som har med värdegrunden att göra i vidare bemärkelse än kränkande behandling och trakasserier är det svårt att få utrymme för att diskutera. Det finns enligt lärarna sedan tidigare en intuitiv gemensam syn på hur värdegrundsarbetet ska bedrivas. För att säkerställa

att det finns en likvärdighet och att arbetet utvecklas i enlighet med styrdokumentet måste rektor se till att forum för samtal kring detta skapas. Detsamma gäller för arbetet med elevinflytande. Enligt läroplanen är skolans mål att varje elev utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan. Det tycks finnas fungerande strukturer för elevernas formella inflytande via elevråd och matråd. Däremot är elevernas inflytande över arbetet i klassrummet begränsat. Lärarna uppger att de inte riktigt vet vad elevinflytande står för och att de därmed inte har någon plan för hur elevinflytandet ska kunna öka. Det blir till delar beroende av dagsform hos lärare och elever i vilken mån eleverna ges tillfälle att ha inflytande över utbildningens utformning och innehåll. Eleverna uppger att det varierar mellan lärarna om, och i så fall hur mycket, inflytande de får över utbildningen. Ett av Töcksfors skolas mål för innevarande läsår är att alla elever är medvetna om att de har ett elevinflytande. Detta förutsätter att lärarna är väl medvetna om vad elevinflytande står för och arbetar aktivt med att både ge eleverna inflytande och synliggöra detta för dem.

Enligt såväl lärare som rektor saknas idag tydliga strukturer för att skapa arenor för samtal om arbetet inom kvalitetsgranskningens område. Detta gäller enligt lärarna bland annat arbetet med demokrati och värdegrund och hur det ska utvecklas för att genomsyra undervisningen i alla ämnen. Rektorn för årskurs 9 säger att detta är ett utvecklingsområde hon identifierat och att hon arbetar med att bygga upp nya strukturer för möten och innehåll i dessa inför nästa läsår.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att Töcksfors skola gjort flera goda ansatser i arbetet med att stärka elevernas medborgerliga kompetenser men att detta arbete behöver utvecklas för att bli mer systematiskt och för att säkerställa det finns en likvärdighet samt att arbetet utvecklas i enlighet med styrdokumentet och blir en självklar del av skolans hela verksamhet. Som ett led i detta måste rektorn se till att forum för samtal och utvecklingsarbete finns så att en samsyn skapas och arbetet med demokrati- och värdegrundsfrågor inte blir avhängigt den enskilde lärarens ork, vilja och kunskap utan blir en naturlig del i skolans professionella arbete. Detsamma gäller för arbetet med elevinflytande. Elevernas inflytande över arbetet i klassrummet är vid tillfället för Skolinspektionens besök begränsat. Enligt läroplanen är skolans mål att varje elev utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan.

Undervisning och kommunikationsklimat i klassrummen

Det kvalitetsaspekter som beskrivs och diskuteras under denna rubrik uppehåller sig vid hur demokrati- och värdegrundsuppdraget iscensätts i klassrummen och hur det anpassas till undervisningen i olika ämnen. Resonemangen lyfter fram om undervisningen struktureras och genomförs så att alla elever får möjlighet att uttrycka, utmana och kritiskt reflektera över sina egna föreställningar och åsikter i relation till olika slags kunskap, synsätt och normer.³

Kunskaper och värden i undervisningen

Rektorn för årskurs 9 vid Töcksfors skola uppger vid samtal att hon förutsätter att demokrati och värdegrundsarbetet genomsyrar all undervisning och verksamhet vid skolan. Hon menar att den tid som avsatts för skolans val (som ska ägnas åt värdegrundsfrågor) bara är att betrakta som en ytterligare förstärkning av det arbete som bedrivs i den vardagliga pedagogiska praktiken. Vid samtal med lärare och elever framkommer att skolans val inte alltid används på det sätt som är tänkt. I flera klasser tenderar tiden att bli ett tillfälle för information och planering av klassens arbete i stället för att innehålla värdegrundsfrågor.

Den undervisning som Skolinspektionen har iakttagit vid Töcksfors skola är av olika kvalitet avseende att ta sin utgångspunkt i elevernas erfarenheter och bi-bringa dem medborgerliga kompetenser. Skolinspektionen kan konstatera att det har funnits mer eller mindre medvetna och synliga inslag av både kunskaper och värden i relation till medborgerliga kompetenser på de lektioner som besökts. Ett exempel på undervisning som understödjer elevernas utveckling till aktiva samhällsmedborgare är den undervisning i retorik som bedrivs då inspektörerna besöker skolan. Eleverna får se inspelningar av olika, ofta kontrasterande tal, till exempel respektive statschefs tal då Norge och USA utsatts för terrordåd. Eleverna får sedan analysera dessa tal för att kunna förstå vad det är för budskap som egentligen förmedlas. För att kunna genomföra dessa analyser har eleverna fått ta del av teorier kring hur tal kan hållas och vilka verktyg en god talare kan använda sig av. Eleverna får sedan hålla var sitt tal där de ska använda sig av några retoriska knep. Undervisningen bedrivs på en enligt inspektörernas bedömning hög och utmanande nivå och eleverna får möjlighet att förstå hur olika perspektiv, normer och ideologier ger olika sätt att uppfatta och beskriva samhället.

³ Skolverkets Allmänna Råd (2011). *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan*. Skolverket: Stockholm.

Av vad som framkommit i lärarintervjuer så finns det en stor samstämmighet i teorin om samspelet mellan kunskaper och värden i undervisningen. Dock visar klassrumsobservationer och samtal med lärare och elever att lärarnas förmåga att realisera detta samspel i den vardagliga pedagogiska gärningen varierar. Lärarna påpekar att den bristande tiden för planering och samtal dem emellan gör att de känner sig ensamma och inte alltid hittar fungerande metoder i detta arbete. Lärare uppger att de inte längre samverkar över ämnesgränserna eftersom det inte går att hitta tid för planering. De arbetade med tema förr och flera lärare uttrycker att de saknar det arbetssättet då det dels gav möjlighet att ge eleverna en bredare förståelse och kunskap om hur saker hänger ihop och dels gjorde att lärarna kunde stötta varandra mer aktivt bland annat i att inkludera värdegrundsfrågor i vardagsarbetet.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att både kunskaper och värden i relation till medborgerlig kompetens är representerade i flera av de lektioner som observerats. Dock varierar det mellan ämnen och lärare i vilken utsträckning värdegrunds- och demokratiarbetet genomsyrar verksamheten och avspeglas i förhållningssätt, undervisning, regler och rutiner. Samverkan mellan lärarna behöver stärkas så att de inte är ensamma i arbetet med att realisera de krav som författningarna ställer på att värdegrunds och demokratiarbetet ska genomsyra hela verksamheten.

Alla elevers möjligheter att komma till tals i undervisningen

Alla elever som svarat på elevenkäten i samband med Skolinspektionens besök vid skolan uppger att de på lektionerna får diskutera och debattera om olika frågor och att lärarna bryr sig om vad eleverna tycker och tänker. Detta överensstämmer med det intryck inspektörerna får vid de flesta klassrumsobservationer. Lärare beskriver hur de tillsammans söker hitta strategier för att få de elever som är tysta och inte deltar i diskussioner att få komma till tals. Dock varierar det mycket mellan lärare och ämnen i vilken utsträckning lärarna söker få eleverna att diskutera och ifrågasätta. Forskning har visat på vikten av att träna eleverna på att genomföra samtal där deltagarna får utrymme att ge uttryck för och överväga egna och andras åsikter och synpunkter. Genom att uppmuntra och se till att sådana samtal genomförs kontinuerligt i undervisningen skulle elevernas medborgerliga kompetens kunna stärkas.⁴ Eleverna uppger att det finns lektioner då de inte vill diskutera även om ämnet som be-

⁴ Se *Litteraturöversikt inför kvalitetsgranskning med inriktning mot skolans arbete med demokratiuppdraget och värdegrunden*, Ekman (2011) på www.skolinspektionen.se/demokrati

rörs borde vara av intresse för dem. De uppger att läraren inte vill eller inte uppmuntrar dem till att diskutera utan snarast upplever det som störande om de kommer med synpunkter. Vid en av de lektioner inspektörerna observerade redovisade eleverna grupparbeten om miljöfrågor. Dessa redovisningar skedde mekaniskt och utan att läraren engagerade sig i att försöka få eleverna att reflektera kring vad det redovisade stoffet hade för betydelse för dem och deras framtid. I de redovisningar eleverna gjorde fanns flera trådar som direkt hade kunnat användas till att skapa ett samtal med eleverna, men som inte utnyttjades till exempel om vad var och en kan göra för att minska förurning av sjöar, energiförbrukning och så vidare.

Som tidigare nämnts i denna rapport saknar skolan en gemensam plan för att successivt öka elevernas inflytande över undervisningen. Vid samtal med eleverna framkommer att det varierar mycket i vilken utsträckning eleverna får vara med och påverka undervisningen. Däremot anser samtliga elever att de är väl rustade för framtida studier vid gymnasiet då det förväntas av dem att kunna ta eget ansvar för sina studier.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att det vid Töcksfors skola finns en medvetenhet om vikten av att låta eleverna uttrycka sina åsikter och komma till tals i undervisningen men att det varierar i vilken utsträckning detta får genomslag i praktiken. För att ytterligare väcka elevernas intresse för att genomföra samtal och därmed formulera och uttrycka sina åsikter behöver lärarna planera och genomföra undervisningen så att den tydligare utgår från och tar till vara elevernas tidigare erfarenheter, intressen och kunskaper. Lärarna behöver också generellt arbeta mer för att väcka elevernas intresse att uttrycka åsikter och samtala om ståndpunkter.

Kritiskt och normkritiskt tänkande i undervisningen

Som tidigare framgått i denna rapport uppger lärarna att de saknar tid för att diskutera undervisningen på ett strukturerat sätt. Detta gäller även möjligheten att föra normkritiska samtal. Det är viktigt att tillämpa ett normkritiskt perspektiv för att synliggöra de normer och maktstrukturer som påverkar utbildningen och skolan som social arena. Det är också viktigt att ständigt diskutera och synliggöra normer som präglar verksamheten för att ge eleverna redskap att som aktiva samhällsmedborgare kunna tillämpa ett sådant perspektiv på samhällsdebatten. Ett exempel på en bristande normkritisk hållning är att när inspektörerna påtalar att eleverna under lektionstid uttryckt negativa åsikter om eleverna i grannsamhällets skola så skrattade bara läraren till. Vid samtal

med lärarna sa de att de bara accepterat den motsättning som finns mellan Årjäng och Töcksfors utan att reflektera över vad det har för innebörd för eleverna att deras fördomar gentemot boende i Årjäng inte ifrågasätts och diskuteras utan bara anses vara en del av normaliteten eller "på skoj". Under samtalet framkom dock att flera lärare egentligen anser att det oacceptabelt men funderar på i vilken utsträckning de själva är bärare av detta förhållningssätt genom att inte reagera inför elevernas attityder mot grannsamhället. Lärarna uppger att de har lite tid att reflektera gemensamt över rådande normer och förhållningssätt och därmed har svårt att förhålla sig kritiskt till de normer de själva förmedlar. Detta får till följd att det enligt lärarna är svårt att arbeta normkritiskt med eleverna då de inte känner det stöd som ett kollektivt samtal mellan vuxna skulle kunna innebära.

Enligt lärare, rektor och elever ges eleverna möjlighet att uttrycka åsikter som står i strid med läroplanens värdegrund. Eleverna uppger att de inte är rädda för att uttrycka vad de verkligen tycker och att lärarna diskuterar med dem och låter dem diskutera med varandra om de framför åsikter som "sticker ut". Samtidigt uppger eleverna att lärarna värnar om och tydliggör den värdegrund som samhället vilar på i relation till eventuella avvikande uppfattningar. Såväl elever som lärare menar att dessa samtal leder till en större förståelse och acceptans för de värden samhället och skolan vilar på.

Sammanfattningsvis är det Skolinspektionens bedömning att det normkritiska perspektivet bör utvecklas vid Töcksfors skola. Därmed kan det som anses normalt synliggöras och problematiseras och eleverna får ett verksamt redskap att se hur olika perspektiv, erfarenheter och uppfattningar om självklarheter påverkar samhället på olika sätt.

Syfte och frågeställningar

Skolan har ett dubbelt uppdrag som förstärkts i den nya skollagstiftningen, och som består i att förmedla och förankra såväl kunskaper som demokratiska värden. Det demokratiska uppdraget ska enligt styrdokumentet genomsyra hela verksamheten och vara närvarande i undervisningen i alla ämnen. Kvalitetsgranskningens syfte är att granska hur detta sker på grundskolor runt om i landet, för att identifiera utvecklingsområden såväl som framgångsfaktorer som kan bidra till förhöjd kvalitet i skolornas demokrati- och värdegrundsarbete.

För att uppnå syftet genomförs granskningen utifrån en övergripande frågeställning om *huruvida undervisningen och kommunikationsklimatet på de granskade skolorna ger eleverna förutsättningar att tillägna sig medborgerlig kompetens i form av*

grundläggande värden, kunskaper och förmågor, som de enligt styrdokumentet behöver för att leva och verka i ett demokratiskt samhälle. Denna frågeställning har i sin tur brutits ned i sex mer specifika frågor, som omfattar olika delar av de enskilda skolornas demokrati- och värdegrundsarbete inom ramen för de båda granskingsområdena ovan:

- 1) Säkerställer rektor att det finns en gemensam strategi som genomsyrar skolans demokrati- och värdegrundsarbete?
- 2) Tar rektor och lärare ansvar för att det råder ett diskussionsklimat på skolan som tillåter olika slags meningsutbyten?
- 3) Struktureras och genomförs undervisningen så att eleverna får ta del av både kunskaper och värden?
- 4) Struktureras och genomförs undervisningen så att alla elever får komma till tals?
- 5) Struktureras och genomförs undervisningen så att information kan värderas, kommenteras och diskuteras kritiskt och sakligt i olika ämnen?
- 6) Struktureras och genomförs undervisningen så att olika åsikter, normer och synsätt tillåts, synliggörs och vid behov diskuteras normkritiskt?

Metod och material

Granskningen genomförs i form av så kallade *fallstudier*, på totalt 17 grundskolor, slumpmässigt utvalda i 10 kommuner med lågt valdeltagande i senaste valet. Fallstudieansatsen innebär att varje skola betraktas som ett separat "fall" och de enskilda skolornas processer avseende demokrati- och värdegrundsarbetet granskas utifrån så många källor som möjligt och med hjälp av flera olika metoder. Särskilt fokus läggs på lektionsobservationer, genom att inspektörerna tillbringar största delen av de fyra dagar som de visats på en skola, med att följa en viss klass eller elevgrupp, företrädesvis i årskurs 8, på deras undervisning i olika ämnen.

I Töcksfors skola följde inspektörerna en klass i årskurs 9 och observerade 11 lektioner. I anslutning till lektionsobservationerna har samtal förts med undervisande lärare och enkla enkäter har delats ut till elever och lärare. Underlag för bedömning har utöver detta erhållits genom en övergripande dokumentgenomgång, däribland av skolans självvärdering av verksamheten och lärarnas lektionsplaneringar samt genom fokusgruppintervjuer med elever, lärare respektive övrig personal och en avslutande intervju med rektor.